

Яловега Роксолана Володимирівна,
старший викладач,
Навчально-науковий інститут розвитку освіти,
Державне некомерційне підприємство
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
м. Київ, Україна
roksolana_yalovega@ukr.net

НЕОЛОГІЗМИ ЧАСІВ ВІЙНИ

Анотація. У статті розглянуто неологізми, що виникли в українській мові в період війни. Досліджено їхні джерела, особливості творення та функціонування в медійному просторі, соціальних мережах і розмовному мовленні. Проаналізовано тематичні групи новотворів, зокрема військову, побутову та емоційно-оцінну лексику. Особливу увагу приділено впливу суспільно-політичних подій на мовотворчість українців. Визначено роль неологізмів у формуванні національної ідентичності та інформаційного спротиву.

Ключові слова: неологізми, інформаційний спротив, війна, лексико-семантичний рівень мови.

Annotation. The article examines neologisms that emerged in the Ukrainian language during the war. Their sources, features of creation and functioning in the media space, social networks, and colloquial speech are investigated. Thematic groups of neologisms are analyzed, in particular military, everyday and emotional-evaluative vocabulary. Special attention is paid to the influence of socio-political events on the language creation of Ukrainians. The role of neologisms in the formation of national identity and information resistance is determined.

Key words: *neologisms, information resistance, war, lexical-semantic level of language.*

Вступ. Мова як живий організм, одна із форм духовної культури народу, безпосередня ознака ментальності, джерело духовної пам'яті не може не реагувати на зміни, які відбуваються в житті суспільства. Як правило, зміни в мові є її реакцією на важливі трансформації в соціумі і, як наслідок, у мовній свідомості її носіїв. І особливо відчутними вони стають під час важливих історичних подій, у період перетворень.

Українська держава, як і весь світ, сьогодні опинилася в умовах викликів, зумовлених військовою агресією Російської Федерації. Наслідки воєнних дій проти України вплинули не тільки на усталений устрій, звичні раніше норми життя та стандарти, сформували нові життєві цінності, а й зумовили динамічні процеси в мові.

Мета статті – розглянути неологізми, що виникли в українській мові в період війни.

Результати дослідження. Одним із перших на глобальні зміни в суспільстві, як найбільш чутливий до трансформацій, реагує лексико-семантичний рівень мови. Зрозуміло, що наслідки війни не могли не відбитися на словниковому складі української мови, збагативши його новою суспільно-політичною та військовою субстандартною лексикою. Тому сьогодні ми спостерігаємо появу значної кількості нових слів на позначення реалій політичного й суспільного життя в умовах війни, реакцій суспільства на війну, військових термінів тощо. Усі вони доволі колоритні та асоціюються з бойовими діями, військовими персоналіями та навіть зброєю.

Саме повномасштабний напад Росії на нашу державу спровокував справжню хвилю словотворення. Окремі неологізми вже навіть внесли до іноземних словників. Деякі з них давно функціонували в мові, але отримали нові значення; деякі є результатом запозичення з інших мов, переважно англійської; чимало й таких, що утворені різними способами українського

словотворення. Вживаючись для називання нових, не типових для мирного життя понять і реалій, людей чи їх рис, вони характеризуються абсолютною новизною щодо форми й змісту, часто образністю, здатністю до метафоричного переосмислення дійсності, іронічністю чи навіть сатиричністю [2, с. 227].

Ненависть і злість до дій войовничого російського режиму, спрямованих на ліквідацію української держави та знищення нашої нації, знайшли своє відбиття в мові [2, с. 228].

Неологізми найменують нові реалії й поняття, людей та їхні чесноти. Кожне слово відображає те, що знайоме всім українцям. Крім того, вони підкреслюють особливу характеристику їхніх авторів: образність мислення, здатність переосмислення дійсності та велике почуття гумору.

Так, на позначення окупантів чи їх прихильників разом з уже узвичаєними в мові назвами «сепари», «ватники», «гітлерівці», «фашисти» стали активно використовуватися слова «свинособаки», «орки», «орда», «рашисти», «русня», «ваньки», «пушкіністи», «чмоні», які набули вираженого негативного семантичного забарвлення.

Словниковий склад української мови за час війни значно поповнився назвами військової тематики, серед яких багато як вузькоспеціальних термінів, так і слів сленгової, жаргонної лексики. При чому характерною особливістю їх використання є те, що слова раніше відомі тільки вузькому колу військових спеціалістів стали загальноновживаними. Серед них назви, які позначають:

- **місцевість проведення бойових дій**: «нулі» (лінія зіткнення з ворогом), «передок» (перша лінія оборони), «зеленка» (лісосмуга чи будь-яка інша лісиста місцевість);

- **сучасний військовий одяг чи взуття**: «мультик» (універсальне камуфльоване забарвлення для різних місцевостей), «піксель» (українська форма у вигляді камуфляжу «квадратиками»), «термуха» (термобілизна), «педалі» (військове взуття);

• **військову зброю чи приладдя:** «нептун» (українська протикорабельна крилата ракета), «джавелін» (переносний протитанковий ракетний комплекс), «байрактар» (турецький ударний оперативно-тактичний середньовисотний безпілотний літальний апарат), «калашмат» (автомат Калашникова), «покемон» (кулемет ПКМ), «шайтан-труба» чи «весло» (вогнемет), «огірки, моркви та кабачки» (боєприпаси), «поросята» (снаряди до мінометів), «ядерка» (ядерна зброя, якою росія погрожує світові, атомна бомба), «птічки», «очі», «ночніки» (дрони й прилад нічного бачення), «бандеромобіль» (бойові автомобілі ЗСУ)

Чимало серед новоутворень часів війни є оригінальні дієслівні форм. Так, на позначення ліквідації окупантів вживають слова «забайрактарити» (спалити ворожу техніку з використанням відомих літальних апаратів) чи його аналоги «заенлоїти», «застінгерити», «заджавелініти» (знищити окупантів із відповідних керованих ракет, зенітно-ракетних комплексів чи протитанкових ракетних комплексів).

Бойові втрати злочинців передаються за допомогою дієслів «задвухсотити» чи «затрьохсотити», тобто поранити чи ліквідувати.

Цікавими у цій групі неологізмів є і слова «наволонтерити» (знайти щось, що здавалося неможливим), «зукраїнити» (принизити росію на глобальному рівні), «базувати» (робити щось антиросійсько-позитивне, давати позитивну оцінку).

З'являються різноманітні експресивні найменування на позначення різних понять періоду цієї війни:

– приліт (зрозуміле вже й без уточнень) — про приземлення з вибухом у певному місці ворожої ракети, снаряда, міни;

– «бавовна» — іронічно в проукраїнських колах про вибухи на військових об'єктах у тилу російської армії (для пом'якшення негативного враження в населення від цих фактів — стали іменувати як «хлопо́к», тобто звук від вибуху, ніби невідомо якого походження). Звідси каламбурне обігрування цього

слова на хло́пок, на основі чого виник нібито український «переклад»: «пролунала «бавовна»;

— «концерт Кобзона» — іронічно-злорадно про фізичне знищення російських окупантів: «купити квиток на «концерт Кобзона», «відправити/відправитися (піти, поїхати) на «концерт Кобзона».

— послати / іти (піти) за російським кораблем — знищити кого- або щонебудь з російських окупаційних військ / зазнати поразки, загинути від ударів українських військ (з одного боку, на основі знаменитої відповіді українських захисників острова Зміїний у Чорному морі на вимогу російського корабля здаватися: «Русский военный корабль, иди на х...й!, а з другого, — як натяк на потоплення силами української армії російського корабля «Москва» влітку 2022 року);

— ірон. «приземлити», тобто збити (літак, вертоліт, дрон, ракету російських військ): «Повітряні сили «приземлили» російський Су-25, 4 «Калібри», 6 дронів і Х-ракету» (УП, 18.10.2022);

— «аквафреш» — нешаноблива метафорична назва державного прапора РФ на основі подібності його кольорів до кольорової гами на упакуванні зубної пасти марки «Aquafresh» (метафора виникла ще до цих подій, але тепер ще більше поширилася);

— «могилізація» (мобілізація + могила) — про «часткову мобілізацію», проведену восени 2022 року в РФ, коли на війну в Україну стали посилати не підготованих належним чином до ведення бойових дій російських солдатів.

Серед новотворів російсько-української війни окреслюється група слів, мотиватором творення яких слугували прізвища визначних політичних діячів чи відомих публічних фігур. Зокрема:

- **макронити** - робити дуже стурбований вигляд щодо певної ситуації, усім це показово демонструвати, але дієво не впливати на поліпшення справ.
- **шойгувати** - вдавати, що все добре і під контролем, коли це не так.
- **кадирити** - вдавати з себе того, ким ти не є і не можеш бути насправді.

- **кімити** - зберігати оптимізм навіть у найскрутніші та найважчі часи.
- **арестовлення** - заспокійливе повідомлення.
- **байденотерапія** - аргументовне переконання і схилення на свій бік.
- **путінферштеєр** (Putinversteh) - той, хто розуміє Путіна і намагається

пояснити або виправдати російського президента та його політику.

Назву батальйон стали застосовувати також іронічно на позначення представників заможних верств населення, які ухиляються від захисту країни перебуваючи в престижних місцях відпочинку за кордоном. Поширилося гніздо мародер з дієслівними похідними (у словниках української мови досі було зафіксовано тільки мародерствувати) — мародерити. Розширило частотність уживання гніздо колабораціонізм (колаборантство, колаборація, колаборант / колаборантка та ін.) на позначення випадків співпраці громадян України в тимчасово окупованих районах з окупаційним режимом; на цій основі з'явився також зневажливий каламбур колобок» [1, с. 303].

Стали вживатися також несхв. ждуни, мн. (одн. ждун / жін. ждунка), почекуни (почекун / почекунка) — про тих, хто в Україні (переважно на тих територіях, що можуть бути невдовзі окуповані військами РФ) очікує на прихід російських військ і своє «визволення» від України: «Почекунка Путіна: фанатку «руського миру» судитимуть за стрім у TikTok» [3, с. 18].

Висновки. Як бачимо, в умовах війни словниковий склад української мови поповнився численними неологізмами військової тематики. Безперечно, їх поява є реакцією мови на процеси, що відбуваються сьогодні в суспільстві. Зрозуміло, що активне функціонування цих слів у мові може бути обмежене певним часовим проміжком, проте такі мовні реакції на нові обставини життя є важливим етапом для подальшого її розвитку.

Список використаної літератури

1. НПЛ 2015: Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) / І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін. / за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : «Новий Світ-2000», 2015. 492 с.

2. Оверчук О. Б., Михальова Д.Є. Неологізми часів війни з РФ. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. XI Міжнар. наук.- практ. конф.* (м. Вінниця, 9 груд. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця, 2022. С. 227 – 228.

3. Поплавська Н., Дащенко Н. Новітні політичні терміни у мові-інтернет-видань (семантико-функціональний аспект). *Записки з українського мовознавства*. 2021. Вип. 28. Т. 1. С. 10–23.